

Zorginstituut Nederland

201801138

> Retouradres Postbus 320, 1110 AH Diemen

Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen (SKGZ)
T.a.v. mevrouw
Postbus 291
3700 AG ZEIST

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Willem Dudokhof 1
1112 ZA Diemen
Postbus 320
1110 AH Diemen
www.zorginstituutnederland.nl
info@zinl.nl

T +31 (0)20 797 85 55

Contactpersoon

2019019105

Datum 4 april 2019
Betreft Definitief advies als bedoeld in artikel 114 Zorgverzekeringswet

Zaaknummer
2019001673

Onze referentie
2019019105

Uw referentie
201801138

Uw brief van
26 maart 2019

Geachte mevrouw !

Hierbij bevestig ik de ontvangst van het verzoek om een definitief advies en aanvullende stukken.

Uit de aanvullende stukken komen geen feiten of omstandigheden naar voren die het Zorginstituut Nederland aanleiding geven het voorlopig advies te herzien. U kunt het voorlopig advies hierbij als definitief beschouwen.

De aanvullende stukken bevatten een brief van patiëntenorganisatie Transvisie (d.d. 21-02-2019). Het Zorginstituut merkt met betrekking tot deze brief het volgende op.

Transvisie stelt dat Het Zorginstituut niet kan concluderen dat Stepwork Transgenderzorg niet aan de richtlijnen voldoet op basis van de website van Stepwork Transgenderzorg omdat het Zorginstituut geen kennis heeft van het behandelprotocol en/of samenwerkingsafspraken die Stepwork Transgenderzorg heeft met andere zorgaanbieders met wie zij een netwerkverband is aangegaan. Het Zorginstituut adviseert de SKGZ echter op basis van het dossier dat de SKGZ aan het Zorginstituut voorlegt. Het Zorginstituut heeft in deze rol geen onderzoeksplicht. Het is aan verzoekster om informatie aan te leveren op basis waarvan het Zorginstituut een advies aan de SKGZ uitbrengt. Op grond van de informatie in het dossier en openbaar beschikbare informatie (de website van Stepwork Transgenderzorg) is het Zorginstituut van oordeel dat niet is gebleken dat Stepwork Transgenderzorg zodanige samenwerkingsafspraken heeft dat sprake is van duidelijke nauwe samenwerking tussen disciplines die voldoet aan de WPATH Standard of Care 2001. Als die samenwerkingsafspraken wel zodanig zijn dan is het aan de zorgaanbieder om die openbaar beschikbaar te maken en aan verzoekster om deze informatie toe te voegen aan het dossier. Daarnaast merkt het Zorginstituut op dat er wordt beoordeeld of er sprake is van verzekerde zorg op basis van de relevante feiten. Daarbij wordt niet ingegaan op elk

argument van verzoekster en verweerder aangezien dat niet bijdraagt aan de beoordeling van het geschil.

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Transvisie is van mening dat het Zorginstituut een nieuw standpunt inneemt in het voorlopig advies met betrekking tot epilatie van de baard bij transseksualiteit. Dit is niet het geval. In het voorlopig advies concludeert het Zorginstituut dat niet beoordeeld kan worden of verzoekster voldoet aan de vergoedingscriteria voor behandelingen van plastisch chirurgische aard, en verbindt daar dan ook geen oordeel aan. Het Zorginstituut adviseert tot afwijzing van het verzoek omdat Stepwork Transgenderzorg niet voldoet aan de geldende richtlijnen. Transvisie citeert in de brief uit het Pakketadvies 2009 van het College voor zorgverzekeringen (nu: Zorginstituut Nederland)¹. In het Pakketadvies wordt met name ingegaan op het wettelijke criterium verminking. De conclusie is dat epilatie van de baard in de regel tot de verzekerde prestaties behoort bij transseksualiteit. Dat betekent niet dat per definitie is voldaan aan het criterium verminking. Dit is ook opgenomen in de VAV werkwijzer plastische chirurgie van 15 februari 2019.²

Datum
4 april 2019

Onze referentie
2019019105

Tot slot stelt Transvisie dat het Zorginstituut de recente ontwikkelingen in de transgenderzorg niet mee heeft gewogen in het voorlopig advies. In de eerste analyse en het advies van de Kwartiermaker Transgender Zorg wordt de noodzaak tot samenwerken bevestigd.³ Deze documenten geven zeker geen uitsluitel over de inhoud van de gemaakte samenwerkingsafspraken tussen Stepwork Transgenderzorg en het VUMC/UMCG. Daarnaast zal de ontwikkeling van een richtlijn door de Nederlandse Vereniging van Huidtherapeuten (NVH) niet van invloed zijn op het stellen van een verzekeringsindicatie voor vergoeding ten laste van de basisverzekering.

Met betrekking tot de reactie van het Zorginstituut op de vraag van verzoekster d.d. 09-08-2018 merkt het Zorginstituut op dat de beoordeling van het geschil overeenkomt met deze reactie. In deze reactie stelt het Zorginstituut dat o.a. beoordeeld dient te worden of de zorg in overeenstemming is met WPATH Standard of Care 2001, daarbij is niet ingegaan op de inhoud van de samenwerkingsafspraken en niet beoordeeld of deze afspraken voldoen aan de richtlijnen. Het Zorginstituut heeft enkel aangegeven dat indien verzoekster van mening is dat haar zorgaanbieder aan deze eisen voldoet, zij een verklaring kan indienen bij verweerder. Uit het dossier blijkt niet dat Stepwork Transgenderzorg aan de richtlijnen voldoet, dit heeft als gevolg dat verzoekster geen aanspraak kan maken op het gevraagde.

¹ College voor zorgverzekeringen, Pakketadvies 2009, 03-04-2009. Te raadplegen via:

<https://www.zorginstituutnederland.nl/publicaties/adviezen/2009/04/03/pakketadvies-2009>

² VAV werkwijzer plastische chirurgie, 15-02-2019. Te raadplegen via: <https://www.vagz.nl/documents.php>

³ Zorgvuldig advies, 'Transgender zorg – verlichting van knelpunten op de korte termijn', 21-12-2018. Te raadplegen via: <https://zorgvuldigadvies.nl/wp-content/uploads/2018/12/Transgender-zorg-%E2%80%93-verlichting-knelpunten-op-de-korte-termijn-versie-voor-publicatie.pdf> en Zorgvuldig advies, 'Verlichting van knelpunten in de transgender zorg', 22-01-2019. Te raadplegen via: <https://assets.zn.nl/p/32768/files/Verlichting%20van%20knelpunten%20in%20de%20transgender%20zorg.pdf>

Ik hoop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

^

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Datum
4 april 2019

Onze referentie
2019019105

Hoofd afdeling Zorg

12 FEB 2019

Zorginstituut Nederland

2018.01138

> Retouradres Postbus 320, 1110 AH Diemen

Aan de Geschillencommissie van
Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen (SKGZ)
T.a.v. mevrouw
Postbus 291
3700 AG ZEIST

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Willem Dudokhof 1
1112 ZA Diemen
Postbus 320
1110 AH Diemen
www.zorginstituutnederland.nl
info@zinl.nl

T +31 (0)20 797 85 55

Contactpersoon

2019006011

Datum 12 februari 2019
Betreft Advies als bedoeld in artikel 114 Zorgverzekeringswet

Zaaknummer
2019001673

Onze referentie
2019006011

Uw referentie
201801138

Uw brief van
11 januari 2019

Geachte voorzitter, commissie,

U hebt op 11 januari 2019 aan Zorginstituut Nederland (het Zorginstituut) advies gevraagd als bedoeld in artikel 114, derde lid Zorgverzekeringswet (Zvw). Verzoekster en verweerder hebben een geschil over de vergoeding van epilatie bij transseksualiteit.

Bij uw adviesaanvraag hebt u ons ook een kopie van het dossier gestuurd, maar een verslag van de hoorzitting ontbreekt nog. Het Zorginstituut brengt daarom een voorlopig advies uit, dat nog aangepast kan worden als uit het verslag van de hoorzitting nieuwe feiten of omstandigheden naar voren komen.

In artikel B.4.5. van de tussen partijen overeengekomen zorgverzekering is de aanspraak op plastische chirurgie omschreven. Dit komt overeen met hetgeen daarover bij en krachtens de Zorgverzekeringswet is bepaald.

Vooraf merkt het Zorginstituut nog op dat zijn adviestaak beperkt is tot de vraag of verzoekster aanspraak heeft op een verstrekking of een vergoeding op grond van de basisverzekering. Het advies van het Zorginstituut kan dus geen betrekking hebben op een beslissing van verweerder op basis van de aanvullende verzekering of coulance.

Medische beoordeling

Na kennisneming van het geschil heeft het Zorginstituut dit dossier voor een medische beoordeling voorgelegd aan zijn medisch adviseur. Deze heeft de stukken bestudeerd en deelt het volgende mee.

Casus

Verzoekster heeft een aanvraag gedaan voor epilatiebehandeling van het gelaat bij transseksualiteit. Er is sprake van ongewenste baardgroei. Verzoekster geeft aan, vanwege bestaande wachtlijst bij het VUmc, zelf op zoek te zijn gegaan naar

een zorgaanbieder voor haar genderbehandeling. In december 2017 heeft een intake bij zorgaanbieder 'Stepwork Transgenderzorg' plaatsgevonden. Begin maart 2018 is begonnen met de real life experience. Ook is hormoonbehandeling door een endocrinoloog voorgeschreven. De huisarts heeft verzoekster 19 maart 2018 verwezen voor permanente ontharing. De behandelend psychiater stelt op 24 maart 2018 dat verzoekster een zware baardgroei heeft wat de passabiliteit in de weg staat.

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Datum
12 februari 2019

Onze referentie
2019006011

Verweerder heeft de aanvraag tot epilatie afgewezen. Verweerder voert hierbij aan dat de zorg niet is geïndiceerd in het kader van de geprotocolleerde diagnostiek en behandeling door een erkend genderteam. Hierdoor wordt niet toegekomen aan de vraag of verzoekster op grond van passabiliteitsproblematiek is aangewezen op laserontharing.

Beoordeling

Indicatie

Zoals in eerdere adviezen van het College voor zorgverzekeringen (CVZ), nu Zorginstituut Nederland, is aangegeven dat essentieel bij een transgenderbehandeling is dat er een duidelijke regie is gedurende het gehele behandeltraject.¹ Het is immers een ingrijpend traject dat altijd multidisciplinaire samenwerking vereist. Conform de internationale richtlijn, de Standard of Care (hierna: SOC) van de World Professional Association of Transgender Health (hierna: WPATH, voorheen HBGDA) moet bij de behandeling en indicatiestelling sprake zijn van de centrale regie van een deskundige psychiater/psycholoog.² Een geprotocolleerde behandeling door een genderteam in een gespecialiseerd centrum geeft hiertoe garantie, echter voor een goede regie is niet per definitie samenwerking in één centrum noodzakelijk.

Het team van 'Stepwork Transgenderzorg' voldoet mogelijk wel aan het 'mental health professional' deel van de WPATH SOC maar het team bestaat geheel uit GGZ deskundigen (het team is niet multidisciplinair). Verder geeft de SOC aan dat de psychiater/psycholoog gezamenlijk met de medicus die de hormonale therapie geeft en de chirurgische behandeling uitvoert de verantwoordelijkheid voor de behandeling draagt. 'Stepwork Transgenderzorg' heeft weliswaar afspraken met genderteams en stelt te beschikken over een netwerk van samenwerkende artsen maar werkt geheel zelfstandig en onafhankelijk. De samenwerking bestaat volgens de webpagina 'samenwerking Stepwork Transgenderzorg met VUmc en UCG' d.d. 11 mei 2018, uit het eventueel door VUmc/UMCG overnemen van de behandeling met medenemen van door Stepwork uitgevoerde diagnostiek.³ Er zijn geen aanwijzingen van gezamenlijk onder duidelijke regie in overleg genomen beslissingen over de voortgang van de behandeling.

Epilatie

In het standpunt van het CVZ van 22 september 2008 is bepaald dat de bij epilatie toegepaste technieken met blijvend resultaat - elektrische epilatie of

¹ CVZ adviezen met zaaknummers: 2012130941 en 2012030650

² CVZ advies maart 2008, zaaknummer 28008992. Te raadplegen via:
<https://www.zorginstituutnederland.nl/publicaties/standpunten/2008/03/25/zorg-in-verband-met-transseksualiteit-die-niet-in-een-gespecialiseerd-centrum-wordt-verricht-moet-voldoen-aan-de-internationale-richtlijn-en-onder-regie-staan-van-een-deskundige-psychiater-psycholoog>

³ Zie: <https://stepwork.nl/2018/05/11/samenwerking-stepwork-transgenderzorg-met-vumc-en-umcg/>

selectieve fothermolysis (laserbehandeling of flitslamptherapie) – voldoen aan het wettelijke criterium zorg conform de stand van de wetenschap en praktijk en vallen onder de noemer geneeskundige zorg als bedoeld in artikel 2.4 lid 1 Besluit zorgverzekering (hierna: Bzv).⁴ Of er daadwerkelijk sprake is van te verzekeren zorg ingevolge de Zorgverzekeringswet hangt af van het te epilieren gebied en de in dat geval van toepassing zijnde overige regelgeving.

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Datum
12 februari 2019

Onze referentie
2019006011

Epilatie van baard en romp/ledematen betreft een behandeling van plastisch-chirurgische aard en betreft de correctie van een secundair geslachtskenmerk. In dat geval is artikel 2.4, lid 1 onder b sub 2 Bzv van toepassing en moet worden beoordeeld of er sprake is van een verminking die het gevolg is van een ziekte, ongeval of geneeskundige verrichting.

Weliswaar laten baard en snor vanwege hun veel langere cyclus en de grote dichtheid zich niet goed beïnvloeden door hormonale interventie, maar geregeld scheren of harsen, eventueel in combinatie met make-up, kan doorgaans een afdoende vrouwelijk resultaat geven. In extreme gevallen, waarin sprake is van een uitgesproken donkere baard- en snorgroei volgens een typisch mannelijk patroon, waarbij binnen een halve dag na het scheren een duidelijke donkere waas opkomt, die opnieuw geschoren moet worden en die ook niet anderszins onder controle kan worden gehouden (bijvoorbeeld door middel van geregeld harsen), kan als ernstig misvormend worden aangemerkt. In dat geval kan gesproken worden van een verminking.

Uit het dossier blijkt niet dat verweerder beoordeeld heeft of verzoekster voldoet aan bovenstaande voorwaarden. Het dossier bevat onvoldoende informatie om te beoordelen of verzoekster aanspraak kan maken op vergoeding ten laste van de basisverzekering van de epilatie behandelingen.

Conclusie

Op basis van het dossier blijkt niet dat sprake is van een duidelijke nauwe samenwerking tussen de disciplines. De werkwijze van de behandelaars voldoet dan ook niet aan de SOC (2011) van de WPATH. Verzoekster is daarom niet redelijkerwijs op de gevraagde zorg aangewezen.

Ten overvloede kan worden opgemerkt dat het dossier onvoldoende informatie bevat om te kunnen beoordelen of bij verzoekster sprake is van verminking waardoor zij aanspraak kan maken op vergoeding ten laste van de basisverzekering van de epilatie behandelingen.

⁴ Standpunt CVZ, Epilatie bij transseksuelen van perineo-scrotaal, vaginaal gebied en gezicht en hals is een te verzekeren prestatie; romp en ledematen in de regel niet, 22-09-2008. Te raadplegen via: <https://www.zorginstituutnederland.nl/publicaties/standpunten/2008/09/22/epilatie-bij-transseksuelen-van-perineo-scrotaal-vaginaal-gebied-en-gezicht-en-hals-is-een-te-verzekeren-prestatie-romp-en-ledematen-in-de-regel-niet>

Het advies

Het Zorginstituut heeft kennisgenomen van de stukken en beoordeeld of verweerder terecht het gevraagde heeft afgewezen. Gelet op het bovenstaande adviseert het Zorginstituut tot afwijzing van het verzoek.

Hoogachtend,

.....
Hoofd afdeling Zorg

Zorginstituut Nederland
Zorg I

Datum
12 februari 2019

Onze referentie
2019006011